

FRANCÚZSKO (Francúzska republika)

Francúzsko je krajinou s výhodnou geografickou a kontinentálnou polohou (má prístup k moru a oceánu; cez jeho územie vedú dôležité kontinentálne dopravné uzly - na juhozápade do Španielska; cez východ krajiny sa možno dostať do Beneluxu, Nemecka, Švajčiarska a Talianska; patrí mu niekoľko oblastí aj mimo Európu). Počet obyvateľov, vlastná filozofická základňa, vysoké národné povedomie občanov, vlastnenie jadrových zbraní - to všetko urobilo z tejto krajiny **svetovú veľmoc**.

Počas posledných 200 rokov zažilo Francúzsko 10 rôznych režimov, ktoré sa desaťkrát zmenili prostredníctvom revolúcie - dve cisárstva, päť republík a tri kráľovstvá. Stabilita každého systému vždy závisela na sile a kvalite politickej osobnosti, ktorá daný systém viedla.

Na francúzsky politický systém vplyva predovšetkým **sila verejnej mienky**, ktorú polarizujú politické strany, médiá, nátlakové združenia, sociálne hnutia.

Francúzska forma vlády sa v oblasti strednej Európy označuje ako **poloprezidentská**, no pre francúzski politológovia akceptujú aj parlamentnú, resp. prezidentskú formu vlády.

Dejiny politického systému

Francúzsko je unitárnym centralizovaným štátom. Prvé kroky k vzniku parlamentarizmu sa v krajine vytvorili už v stredoveku. Zastupiteľský inštitút sa v krajine vytvoril na prelome 13. - 14. storočia. Mal však výlučne konzultačnú funkciu a bol partnerom výkonnej moci, v ktorej mal dominantné postavenie (do roku 1789) panovník. Priestor určený na diskusiu, tzv. **Curia legis** (pôvodne kráľovský dvor), sa postupne zmenil na parlament.

Za vlády Ludovíta IX. (1226 - 1270) sa vo Francúzsku vytvoril **Curia legis in parlamento - zvláštny typ súdneho parlamentu**, ktorý mal tri komory - **Veľkú komoru** (Grand Chambre; navrhovala rozhodnutia v sporoch), **Komoru vyšetrovania** (Chambre de Enquetes; kontrolovala správnosť rozhodnutí a postupov pri vyšetrovaní) a **Komoru petícií** (Chambre des Requetes; prostredníctvom nej sa sťažnosti dostávali k panovníkovi). Popri tomto akomsi súdnom parlamente sa postupne utváral **politický (zastupiteľský) parlament**, ktorý mal v tom čase politicko-ekonomické postavenie. Od 16. storočia sa parlament, pôvodne určený na pomoc panovníkovi pri spravovaní územia, čoraz viac dostáva do opozície voči panovníkovi.

Pápež Bonifác VIII. (1294 - 1303) zakázal bulou **Klericis laicos** panovníkovi vyrubovať dane duchovenstvu. Zároveň pokarhal francúzskeho kráľa Filipa IV. zato, že súdil duchovenstvo svetskými súdmi. Reakciou na túto bulu bolo v roku 1302 vytvorenie **Generálnych stavov (États généraux)** vo Francúzsku, kde duchovenstvo malo menšinu.

Generálne stavy bol všeobecný snem, ktorý pozostával z troch stavov - **duchovenstva, šľachty a meštianstva**. Bol to poradný zbor panovníka. Jeho hlavnou myšlienkou bola skutočnosť existencie troch stavov vo Francúzsku. Zvolával ich výhradne panovník. **Generálne stavy mali právo sa vyjadrovať k daniam, pričom každý stav sa k otázkam vyjadroval samostatne**. Tento parlament však nikdy nenadobudol význam anglického parlamentu. Napriek dohode, že Generálne stavy bude panovník zvolávať dvakrát ročne, neboli tieto medzi rokmi 1614 - 1789 ani raz zvolané¹.

V 16. storočí začína vo Francúzsku dochádzať k **ideologizácii politiky**. Tá sa ideologizuje na základe **katolicizmu** (ultramontanizmu), **protestantizmu** (hugenotizmu) a neskôr **galikanizmu** (francúzskeho nacionalizmu²). Spory medzi katolíkmi a protestantmi vyvrcholili počas **bartolomejskej noci**, kedy došlo k vyvražďovaniu hugenotov (protestantov).

V roku 1682 **Jacques-Bénigne Bossuet** (francúzsky biskup a historik) ako prvý definoval štyrmi článkami **galikanizmus**. Hovoril o nezávislosti panovníka od cirkevných autorít. Podľa neho mala francúzska cirkev historické právo nepodriaďovať sa vôli Rímu. Navyše, názory pápeža podriadil vôli generálnej rady. Aj napriek týmto všetkým výhradám však nikdy vo Francúzsku nenastala taká situácia ako v Anglicku (vytvorenie vlastnej, národnej cirkvi, ktorej hlavou bol panovník).

V 16. storočí začali králi po prvýkrát menovať ministrov, v tom čase štátnych tajomníkov³. Títo štátni tajomníci tvorili pomocný zbor pri výkone kráľovej moci. Nemali však žiadne kompetencie; boli poradcami a vykonávateľmi kráľovských príkazov. Ich postavenie presnejšie určil kráľ Henrich II. dekrétom, ktorý určoval postavenie štyroch ministrov (štátnych sekretárov). Za vlády Ľudovíta XIV. (1638 - 1715) vzniklo ešte presnejšie vymedzenie funkcií členov Kráľovskej rady na štátnych sekretárov podľa oblasti pôsobenia. Možno povedať, že vznikla akási formálna vláda, ktorej jedinú kompetenciu mal samotný kráľ.

Od roku 1624 sa objavuje **funkcia prvého ministra (premier ministre)**. Bola to poradná inštitúcia panovníka. Ako prvý ju zastával Armand-Jean du Plessis (1585 - 1642), známy aj pod menom kardinál Richelieu (od roku 1631). Mal právo rozhodovať v mene kráľa.

V roku 1789 došlo k najväčšej politickej zmene v dejinách Francúzska. Politický systém sa radikálne zmenil počas Veľkej francúzskej revolúcie. Kráľ Ľudovít XVI. sa v júni 1789 po vyše 200 ročnej prestávke rozhodol zvolať generálne stavy, no tie mu už nepreukázali poslušnosť. 17. júna 1789 sa tretí stav (meštianstvo) vyhlásil za **Národné zhromaždenie** a o 4 dni neskôr uskutočnil svoje prvé oficiálne zasadnutie.

Súčasťou ústavy sa stala **Deklarácia práv a slobôd človeka a občana** (resp. Deklarácia

1 Okrem iného panovník využil Generálne stavy aj na pomoc pri likvidácii templárskeho rádu.

2 Jeho predstaviteľom bol Pierre Pithou (1539 - 1596), prvý analytik francúzskych dejín. Pôvodne to bol kalvinista, ale po bartolomejskej noci prestúpil v roku 1572 ku katolicizmu. Bol zástancom myšlienky, že vedci a právnici majú byť nezávislí od katolíckej moci.

3 Oficiálne označenie tejto funkcie je secrétaire d'état (štátny tajomník) a prvýkrát použilo v roku 1559.

práv a slobôd). Absolútna monarchia sa zmenila na konštitučnú. Panovník Ľudovít XVI. sa o moc delil s Národným zhromaždením. Okrem toho sa Francúzsko rozdelilo na 83 departmentov (toto členenie v podstate pretrvalo dodnes), v ktorých vznikli kriminálne súde⁴ (v okresom vznikli občianske súde).

Deklarácia prijatá počas Veľkej francúzskej revolúcie obsahovala tieto dôležité práva:

- x **Ľudia sa rodia a zostávajú rovní vo svojich právach;**
- x **národ je suverénny** (to znamená, že nie panovník, ale národ má moc);
- x **právo na osobnú slobodu** - človek môže robiť to, čo neškodí iným (čiže to, čo mi zákon nezakazuje);
- x **bol definovaný zákon ako výraz všeobecnej vôle** (každý má právo zúčastňovať sa na jeho tvorbe podľa svojich schopností);
- x **kým sa nerozhodne o vine, som nevinný;**
- x **zaručená sloboda názoru a vyznania, právo na majetok** (v prípade všeobecného záujmu môžem byť pozbavený majetku za náhradu);

Paradoxom bolo, že **nedošlo k myšlienke všeobecného volebného práva** (bolo obmedzené len na mužov), ktoré bolo obmedzené majetkovým cenzom⁵.

Počas revolúcie sa začali utvárať **prvé politické zoskupenia**, ktoré môžeme považovať za akýchsi predchodcov politických strán (ale nie takých, aké chápeme v súčasnosti). Boli to účelové zoskupenia s podobnými politickými názormi.

Zaujímavosťou je aj fakt, že **po revolúcii začalo vo Francúzsku vychádzať obrovské množstvo novín** (len v roku 1789 vzniklo asi 130 rozličných titulov).

V roku 1791 bola prijatá nová ústava, na základe ktorej vzniklo **Zákonodarné zhromaždenie** (bolo vystriedané Národným konventom) ktoré na seba prebralo zákonodarnú, výkonnú aj súdnu moc). O rok neskôr (1792) zanikla monarchia a vyhlásená bola **prvá Francúzska republika**. Čelila silnému zahranično-politickému tlaku a do roku 1808 stál na jej čele panovník.

V roku 1793 bola schválená **Montagnardská ústava**, ktorá však nikdy nevstúpila do platnosti. Deklarovala fakt, že republika je jediná a nedeliteľná. Krátko nato bola vyhlásená **diktatúra**.

V roku 1799 sa k moci dostal prevratom Napoleon. Vytvoril parlament, ktorý mal 4 komory: **Štátna rada** navrhovala zákony; **Tribunát** diskutoval o zákonoch; **Zákonodarný zbor** hlasoval bez rozpravy o zákonoch (predtým si však vypočul názory troch zástupcov zo Štátnej rady a troch zástupcov z Tribunátu). Štvrtú komoru predstavoval **Senát**, ktorý dbal na ústavnosť zákonov.

Napoleon vo veľkom využíval inštitút **referenda** (nechal si v ňom potvrdiť napríklad ústa-

4 Súdnictvo sa v podstate oddelilo od ostatnej štátnej moci.

5 Po vyhlásení Deklarácie disponovala volebným právom asi 1/4 francúzskej populácie. Z volebného práva boli úplne vylúčení nádenníci (robotníci) a ženy, pričom práve tieto vrstvy sa najviac podieľali na priebehu revolúcie.

vu, dedičnosť cisárstva, funkciu doživotného konzulátu).

V roku 1814 sa však vláda Napoleona skončila a dynastia Bourbonovcov bola reštaurovaná. Na čelo Francúzska sa dostal kráľ **Ľudovít XVIII.** Ten vydal **Chartu** (to bol názov dokumentu), ktorou posilnil zastupiteľskú moc v krajine. Panovník menoval ministrov; obnovila sa (formálna) funkcia prvého ministra a ustanovil sa **dvojkomorový parlament zložený zo Snemovne Pérov (horná komora) a Snemovne poslancov (dolná komora).**

V Snemovni Pérov mohol byť neobmedzený počet šľachticov; museli však byť menovaní u kráľa. Dolná komora bola volená⁶ a kráľ ju mohol kedykoľvek rozpustiť. Obe komory mali rovnocenné postavenie.

Francúzsky kráľ mal po vydaní Charty oveľa viacej právomocí ako britský monarcha. Politicky boli pred ním zodpovední **ministri**, lebo tí podpisovali politické rozhodnutia panovníka.

Nový panovník **Karol X. uskutočnil nové antiliberálne reformy.** Ich cieľom bolo posilniť svoju moc na úkor iných. Obmedzil slobodu tlače a volebné právo. Tak v roku **1830** opätovne došlo k revolúcii a v júni toho istého roku padla monarchia na čele Karolom X. Na trón bol dosadený nový panovník, monarcha **Ľudovít Filip**, nazývaný aj **Orleánsky**. Tento prevrat je v histórii Francúzska známy aj pod názvom **júnová monarchia** (nový monarcha nahradil starého monarchu). Počas tohto obdobia sa uskutočnili niektoré **volebné reformy** (počet voličov vzrástol na dvojnásobok - volebné právo malo asi 250 tis. mužov). Monarcha Ľudovít Filip však nebol ochotný dať ministrom väčšie právomoci. Okrem toho bola v krajine rozšírená **korupcia**. Francúzsko sa navyše ocitlo v zlej hospodárskej situácii. Monarchia sa stala neudržateľným systémom, a tak v roku 1848 došlo k ďalšej revolúcii. Bola vyhlásená **druhá Francúzska republika (1848 - 1851)**. Ústava tejto republiky obsahovala niekoľko pokrokových myšlienok (vyzývala napríklad na zrušenie otroctva). V roku 1848 bolo navyše uzákonené **všeobecné volebné právo pre mužov**⁷ (o rok neskôr bolo zrušené). **Na čele druhej Francúzskej republiky stál priamo volený prezident Ľudovít Napoleon Bonaparte (synovec Napoleona I.).**

Druhá republika trvala až do roku 1851, kedy v dôsledku celkovej nespokojnosti obyvateľstva uskutočnil Napoleon Bonaparte **štátny prevrat**. Vyhlásil cisárstvo (druhé cisárstvo), pričom na jeho čele stál on. Cisárstvo, resp. monarchia vydržala až do roku 1870.

Na sklonku francúzsko-pruskej vojny, v roku 1870 vznikla **tretia Francúzska republika**, ktorá bola zatiaľ najdlhšie fungujúcou republikou. Disponovala dvojkomorovým parlamentom. Neformálne v nej existovala aj **funkcia premiéra**. Prezident mal slabé právomoci. Tretiu republiku je príznačná **veľká vládna nestabilita**. Počas jej trvania sa vystriedalo až 104 vládnych koalícií a

⁶ Volieb do Dolnej snemovne sa mohlo v tých časoch zúčastniť asi 110 tisíc obyvateľov z celkového počtu asi 30 mil. obyvateľov. Volebné právo bolo stále obmedzené majetkovým cenzom.

⁷ Všeobecné volebné právo pre ženy bolo vo Francúzsku uzákonené až v roku 1944.

12 prezidentov (z toho 7 neukončilo svoj mandát - dvaja preto, lebo počas funkcie zomreli).

Tretia republika je spájaná s nastolením francúzskych republikánskych tradícií - počas jej trvania bolo zavedené všeobecné volebné právo, **bol ustanovený dvojkomorový parlament** (zložený zo Senátu - hornej komory a Poslaneckej snemovne - dolnej komory⁸), **bola zavedená funkcia prezidenta**, ktorý bol volený na zasadnutiach oboch komôr parlamentu a mal právo predsedáť vláde. Prezident mal až do roku 2000 sedemročný mandát (aj počas trvania štvrtej a piatej republiky), potom došlo k reforme ústavy (Jacques Chirac mal iba päťročný mandát). **Funkcia premiéra bola slabá** - iba formálna, pričom nemala podporu v ústave. Bola obmedzená na komunikáciu medzi parlamentom, prezidentom a vládou.

Pre obdobie tretej republiky bol príznačný tradičný francúzsky nacionalizmus, militarizmus a antisemitizmus⁹. Výslovne antisemitským denníkom bol tzv. **Libre parole**.

Tretia republika padla v roku 1940 nástupom fašistickej diktatúry vo Francúzsku ako priamy dôsledok porážky Francúzska (tzv. vichystický režim¹⁰). Toto obdobie malo dve fázy. Prvé, tzv. **bonapartistické obdobie** trvalo do apríla 1940. Na čele stál maršal Pétain, francúzsky národný hrdina z prvej svetovej vojny (zúčastnil sa bitky pri Verdune). Ten vyrokovoval s Hitlerom prímerie. **Pétain bol výhradným nositeľom zákonodarnej aj výkonnej moci.** Bol poverený projektom vypracovania novej ústavy. Toto obdobie bolo veľmi rozporuplné v dejinách Francúzska.

Počas **druhého obdobia (pronacistického)** sa maršal Pétain delil o moc s premiérom Pierrom Lavalom¹¹. **Počas fašistickej diktatúry neexistovala národná suverenita;** Francúzsko bolo v úplnom područí Tretej ríše.

V roku 1944 sa predsedom vlády stal **Charles de Gaulle**. Niekedy v tomto období sa začalo s oslobodzovaním Francúzska, a preto sa čoraz viac do popredia dostávala otázka - **aký systém má mať nové politické zriadenie vo Francúzsku?** Táto otázka bola vyriešená voľbami, ktorých sa po prvý krát mohli zúčastniť aj ženy.

Po skončení druhej svetovej vojny sa ponúkali **tri možnosti ďalšieho politického vývoja.** Prvou bola **možnosť návratu sa Francúzska k systému tretej republiky.** Druhou možnosťou bolo **schválenie novej ústavy väčšinou, ktorá by vyhrala vo voľbách.** Treťou možnosťou bolo

8 Obe komory tvorili **Národné zhromaždenie**. Poslancov do Snemovne poslancov volili priamo občania na obdobie 4 rokov, pričom sa volilo aj v kolóniách. Pre volebné právo už neplatil žiaden cenzus. Do 300 členného Senátu volilo Národné zhromaždenie 75 členov s doživotným mandátom. Ostatných členov volili na 9 rokov volebné komisie departementov a kolónií po tretinách na tri roky. V roku 1884 bol inštitút doživotných senátorov zrušený.

9 S antisemitizmom je vo Francúzsku spojená aj tzv. Dreifussova aféra. Pán Dreifuss bol Žid pochádzajúci z Alsaska. Pôsobil ako kapitán francúzskej armády. V roku 1894 ho obvinili za únik tajných informácií, no až do roku 1896 neexistoval žiaden dôkaz, na základe ktorého by mohol byť právoplatne obvinený. Vtedy sa objavil dôkaz - list, ktorý údajne napísal. Bol odsúdený na nútené práce, no neskôr vysvitlo, že prípad bol skonštruovaný. Na obranu pána Dreifussa sa postavil spisovateľ Émile Zola (odporcom Dreifussa bol Jules Verne). Pán Dreifuss bol rehabilitovaný v roku 1906.

10 Názov odvodený od mesta Vichy (čítaj viši), v ktorom sídlila fašistická vláda.

11 Po II. svetovej vojne boli súdení; Pierre Laval bol popravený a Charles de Gaulle bol odsúdený na domáce väzenie.

vytvorenie Ústavodarného zhromaždenia s limitovanými právomocami. Nakoniec sa uskutočnilo referendum o projekte novej ústavy (ktorú vypracovalo Ústavodarné zhromaždenie). Ústava bola odmietnutá, a tak sa celý proces zopakoval. Ústava bola prijatá v roku 1946; uskutočnili sa aj nové voľby do Ústavodarného zhromaždenia. Vznikla **štvrtá Francúzska republika**.

Obdobie štvrtej Francúzskej republiky je poznačené politickou nestabilitou. Spočiatku v nej dominovali tri stranické politické prúdy - francúzski **komunisti** (vyhrali prvé povojnové voľby), **socialisti** a francúzski **kresťanskí demokrati**¹². V 12 ročnom období jej trvania sa vystriedalo 22 vládnych koalícií. Pre jej stranický systém bol charakteristický **polarizovaný pluralizmus**. V tomto období sa uskutočnili významné zmeny v oblasti zahraničnej politiky, rozložila sa koloniálna sústava, krajina prišla o Indočínu (oblasť Južnej Ázie). Navyše vypukli **nepokoje v Alžírsku** a **Francúzsko stálo na pokraji občianskej vojny**.

Štvrtá Francúzska republika mala **dvojkomorový parlament zložený z Rady republiky (horná komora) a Národného zhromaždenia (dolná komora; mala výraznejšie postavenie)**. Na jej čele stál **slabý prezident**.

Charles de Gaulle v roku 1946 odmietol politiku rozdelenú medzi politické strany a na protest voči politickému systému odišiel z politiky. Ale už v roku 1958 bol braný do úvahy ako jediná osoba, ktorá bola schopná vyriešiť politickú krízu krajiny. So svojimi spolupracovníkmi tak vypracoval projekt novej ústavy s funkciou silného prezidenta (nešlo však o premenu parlamentného systému na prezidentský, ale o **vytvorenie tretieho centra rozhodovacej moci - prezident je sčasti exekutíva, sčasti legislatíva**). V tom istom roku bola schválená, čím vznikla **piata Francúzska republika** s dominantným postavením prezidenta¹³. V jeho rukách je zahraničná aj obranná politika krajiny. Prezident a premiér sú z opozičných táborov (tento jav sa nazýva **kohabitácia**).

Parlament

Historické názvy parlamentu a jeho komôr majú množstvo podôb. Počas revolúcie v roku 1789 sa nazýval Národné zhromaždenie, v roku 1791 dostal názov Zákonodarné národné zhromaždenie, počas druhej republiky mal názov Zákonodarné zhromaždenie, v období tretej republiky sa ujal názov Národné zhromaždenie zložené z dvoch komôr - Senát a Komora zástupcov. Počas štvrtej republiky sa pojmom Národné zhromaždenie označovala dolná komora, ktorú dopĺňala

12 Zhovievavý postoj ku komunistom mali ostatné politické strany len do roku 1947. V tom čase sa začala studená vojna a komunisti sa začali orientovať na politiku bývalého ZSSR. Tak sa stali neprijateľnými pre ostatné strany. Od základných myšlienok sovietskych komunistov sa odvrátili až v 60. rokoch. Definitívny odklon od ZSSR nastal v roku 1968 po intervencii okupačných vojsk do Československa.

13 Charles de Gaulle a jeho nasledovníci vykonávali svoj mandát nad rámec ústavy. Bolo to z dôvodu ich politických skúseností a praxe.

Rada republiky (horná komora). Počas piatej republiky dostal parlament dnešné názvy.

Vo Francúzsku v súčasnosti existuje dvojkomorový parlament. Skladá sa z Národného zhromaždenia (dolnej, priamo volenej komory) a Senátu (hornej komory volenej v departmentoch).

Národné zhromaždenie (Assemblée Nationale; dolná komora parlamentu) má od roku 1986 577 členov volených v jednomandátových volebných obvodoch (volebné obvody nie sú totožné s administratívnym členením štátu) väčšinovým dvojkolovým systémom. Víťaz v prvom kole musí získať viac ako 50 % hlasov, pričom účasť v jeho obvode by musela byť väčšia ako 25 % (pravdepodobnosť takéhoto víťazstva je 10 - 15 %). Ak v prvom kole nezvíťazí žiadny kandidát, do druhého kola, ktoré sa koná o 2 týždne, postupujú kandidáti s podporou väčšou ako 12,5 % (tým pádom môže byť aj viacej kandidátov - väčšinou bývajú traja; maximálne však 8). Ale ak by iba jeden kandidát získal viac ako 12,5 % hlasov, postúpi do druhého kola aj druhý najúspešnejší kandidát.

Aktívne **volebné právo** do Národného zhromaždenia majú všetci občania s vekom vyšším ako 18 rokov. Pasívnym volebným právom do Národného zhromaždenia disponujú občania vo veku 23 rokov a viac.

Členstvo v Národnom zhromaždení je nezlučiteľné s výkonom člena vlády. Funkčné obdobie je stanovené na 5 rokov, no nemusí sa nevyhnutne naplniť (keďže prezident má možnosť rozpustiť ho a vypísať nové voľby). **Predseda zhromaždenia** je volený na obdobie jeho trvania.

Národné zhromaždenie je najvyšším zákonodarným orgánom Francúzska, no nie je jediným orgánom, pretože právo vyhlasovať zákony má aj prezident. Zákon však môže vzísť aj z ľudu (referendové hlasovanie).

Národné zhromaždenie prijíma zákony, vytvára organizačnú bázu na vznik vlády, schvaľuje štátny rozpočet a daňový systém, kontroluje vládu (premiér sa zodpovedá Národnému zhromaždeniu); má právo regulovať volebný systém, zoštátňovať a privatizovať (upravovať vlastnícke práva).

V Národnom zhromaždení je okolo 10 politických strán, no tieto sú v podstate rozdelené na pravicu a ľavicu. Niet stredú (liberálov), pretože Francúzi chcú buď ľavicu, alebo pravicu.

Najdôležitejším cieľom parlamentných volieb je rozdeliť parlamentné kreslá tak, aby po dohode v Národnom zhromaždení mohla vzniknúť vláda podporená absolútnou (nadpolovičnou) väčšinou poslancov. Takéto postavenie parlamentu v politickom systéme podmieňuje jeho označenie ako revidovaný parlamentarizmus (základná legislatívna právomoc je v kompetencii parlamentu, ale niektoré politické akty sa uskutočňujú mimo neho - prijímanie ústavy, voľba hlavy štátu, voľba šéfa exekutívy, možnosť prijímania zákonov mimo parlamentu).

Senát je volený nepriamo vo volebných kolégiách. Jeho členovia - Senátori, sú volení v departmentoch (volia ich poslanci obecných a mestských zastupiteľstiev - delegáti Rád departementov a delegáti municipálnych rád). V súčasnosti **prebieha reforma jeho postavenia** v politickom

systeme. Od roku 2011 bude mať 346 členov volených na obdobie 6 rokov, pričom každé tri roky bude zvolená polovica členov. Pôvodne mal Senát 321 členov volených na 9 rokov, pričom každé tri roky bola volená tretina členov. **Bývalí prezidenti sú doživotnými senátormi.** Senát nemôže vysloviť vláde nedôveru a nemôže byť rozpustený. Pasívne volebné právo do Senátu je stanovené na dovŕšenie 30 rokov života. Senát má podobné právomoci ako Národné zhromaždenie, no prakticky má nižšie postavenie, pretože po zrušení šľachtických titulov stratil svoje opodstatnenie¹⁴.

Medzi jeho základné funkcie patrí pripomienkovanie štátneho rozpočtu vláde a kontrola prijímaných zákonov s cieľom nediskriminovať niektoré časti štátu.

Prípadnú neprítomnosť prezidenta zastupuje predseda Senátu¹⁵. Táto situácia nastala vo Francúzsku dvakrát. Prvý raz zastupoval prezidenta Alain Poher v roku 1969, keď z funkcie rezignoval Charles de Gaulle a druhý krát v roku 1974 (zomrel prezident Georges Pompidou).

Zákonodarnú iniciatívu má predseda vlády a členovia oboch komôr parlamentu, no platí, že väčšinu návrhov zákonov iniciuje vláda. Nato, aby bol zákon platný, musí byť schválený v oboch komorách parlamentu. Ak sa však tieto komory nezhodnú na texte zákona, zriadi sa paritná zmiešaná komisia z rovnakého počtu zástupcov (po 7 z oboch komôr). Ak sa ani potom nepodarí zákon schváliť, vláda môže rozhodnúť, že posledne slovo dá do rúk Národného zhromaždenia a ten bez rozpravy rozhodne, či zákon schváli. Vláda však nemôže poskytnúť takýto súhlas dolnej komore v prípade, ak ide o zákon týkajúci sa Senátu, ďalej ak sa zákon dotýka volebného práva občanov Európskej únie do volieb Európskeho parlamentu, a ani v prípade ústavných zákonov. Okrem toho môžu byť zákony prijímané aj v referende.

Kontrolnú právomoc uplatňuje parlament voči vláde **formou otázok**, ktoré môžu mať buď písomnú, alebo ústnu podobu. Písomné otázky musia byť zodpovedané ministrami do jedného mesiaca. Ústne otázky môžu mať dvojaký charakter (môžu prebiehať s alebo bez debaty), pričom minister má právo reagovať ako posledný.

Prezident

V období piatej republiky bol prezident pôvodne volený volebným kolégiom¹⁶ (na základe ústavy z roku 1958). Jediným takto zvoleným prezidentom bol však Charles de Gaulle. V roku 1962 bola ústava modifikovaná a v zákonodarnom referende bola schválená priama voľba prezidenta.

V súčasnosti musí mať kandidát na prezidenta francúzske občianstvo, vek minimálne 23

14 Keďže jeho primárnou úlohou bolo zastupovať vyššie vrstvy obyvateľstva.

15 Prof. Rastislav Tóth v publikácii *Chuť moci vo svete* na str. 172 uvádza: „V prípade uvoľnenia postu prezidenta prechádzajú prezidentské funkcie, predovšetkým vypísanie nových prezidentských volieb, na predsedu Národného zhromaždenia.

16 Toto volebné kolégium predstavoval špeciálny zbor voliteľov zložený z predsedu parlamentu a miestnych samospráv. Predstavovalo ho asi 80 000 ľudí.

rokov a podporu aspoň 500 politikov z 30 departmentov. Je volený v priamych voľbách občanmi (väčšinový volebný systém), ktorí dosiahli vek minimálne 18 rokov. Jeho mandát je päťročný (v minulosti trval 7 rokov).

V prvom kole voľby musí kandidát dosiahnuť podporu 50 % + 1 hlas všetkých zúčastnených voličov. Ak danú podporu nezíska ani jeden kandidát, o 14 dní sa koná druhé kolo voľby. Do neho postupujú dvaja najsilnejší kandidáti, pričom víťazom sa stane ten, kto získa najviac hlasov. Doteraz boli všetky voľby dvojkolové¹⁷. Okrem toho platí zásada, že tá istá osoba môže na post prezidenta kandidovať neobmedzené množstvo krát (nie ako na Slovensku - iba dvakrát).

Vo Francúzsku ide o **silného prezidenta**. Nemá povinnosť predstupovať pred dolnú komoru, aby mu táto schválila programové vyhlásenie. Okrem toho má právo rozpustiť Národné zhromaždenie¹⁸ (zástupca prezidenta však nemá takúto možnosť). Disponuje aj právom menovať a odvolávať členov vlády (na návrh predsedu vlády), vyhlasuje zákony, vyhlasuje referendum o politickom zámere (resp. zákone), podpisuje dekréty; je vrchným veliteľom ozbrojených síl. Bez súhlasu parlamentu môže vyslať vojenské jednotky mimo územia Francúzska. V jeho rukách je obrana a zahraničné veci. Je garantom nezávislosti súdництва, národnej nezávislosti a integrity územia. **Môže predsedat' vláde** (vtedy ide o tzv. Radu ministrov). Menuje a odvoláva predsedu vlády, **má právo obracať sa s posolstvom** k obojkom komorám parlamentu (takáto situácia nastala iba raz po puči francúzskych generálov v Alžírsku; za následok mala napríklad zavedenie cenzúry). Prezident však **nevstupuje do priestorov parlamentu**.

Prezident má právo požiadať Ústavnú radu¹⁹ o preverenie ústavnosti schváleného zákona ešte pred jeho vyhlásením. Nedisponuje štandardným právom veta, ale môže požiadať o opätovné prerokovanie schváleného zákona (do 15 dní od doručenia).

Podľa článku 16 ústavy **má výlučnú rozhodovaciu právomoc v prípade bezprostredného ohrozenia inštitúcií republiky**. Vtedy však nemôže rozpustiť Národné zhromaždenie a každé rozhodnutie, ktoré prijme v tomto stave, musí prekonzultovať s Ústavnou radou. O výkon svojej funkcie sa v takomto prípade potom delí s predsedom vlády a predsedami oboch komôr.

Najdlhšie zastával post prezidenta Francois Mitterand. Tento socialista zastával post dve sedemročné volebné obdobia (v rokoch 1981 - 1995). Súčasným prezidentom je **Nicolas Sarkozy**. Je to 6. prezident piatej republiky, v poradí štvrtý z gaullistického hnutia.

17 Táto taktika dvojkolových prezidentských volieb sa opiera o **princíp užitočnosti**. V prvom kole viac-menej každá strana ponúkne voličom svojho kandidáta. V druhom kole porazená strana vyzve vlastných voličov, aby odovzdali hlas tomu kandidátovi, ktorého politická orientácia je bližšie k politickej orientácii strany.

18 Ak by sa však prezident odhodlal k takémuto kroku, musel by to prekonzultovať s predsedami oboch komôr parlamentu, pričom sa nemusí riadiť podľa ich rozhodnutí.

19 Ústavná rada je orgán zameraný na regulérnosť referenda a ochranu ústavnosti. Nespadá pod súdnu moc.

Vláda

Predseda vlády a jej členov menuje a odvoláva prezident. **Predseda** musí byť osoba schopná získať väčšinu v parlamente. Zloženie vlády ovplyvňuje výsledok parlamentných volieb. Určuje a riadi politiku štátu. Môže byť v opozícii voči prezidentovi (tzv. kohabitácia). Pred Národné zhromaždenie nepredstupuje so žiadosťou o schválenie svojho programového vyhlásenia. Môže jej byť vyslovená nedôvera. Schôdzam vlády (Rade ministrov) predsedá prezident.

Funkcia člena vlády je podľa ústavy absolútne nezlučiteľná s funkciou poslanca v akejkoľvek komore, s účasťou v úrade, s podnikaním alebo členstvom v profesionálnych alebo pracovných organizáciách.

Ak je prezident z rovnakej strany ako vláda, má osobný vplyv na jej personálne zloženie, ktoré mení podľa vlastého hodnotenia.

Voľby do Európskeho parlamentu

Volieb do Európskeho parlamentu sa môžu zúčastniť občania, ktorí v deň konania volieb dovŕšili minimálny vek 18 rokov. Pasívne volebné právo je ohraničené vekom 23 rokov.

Volieb do Európskeho parlamentu sa môžu zúčastniť aj iní občania EÚ, ktorí majú trvalý pobyt v obci minimálne 6 mesiacov, prípadne 5 rokov platili miestne dane a sú zapísaní do špeciálneho zoznamu voličov.

Hlasy sa prerozdeľujú pomerným volebným systémom, pričom krajina je rozdelená do 8 volebných obvodov. Ako aj v iných krajinách, aj vo Francúzsku sa voľby do Európskeho parlamentu vyznačujú najnižšou volebnou účasťou spomedzi všetkých volieb uskutočňovaných v krajine.

Referendum

Historicky prvé referendum sa vo Francúzsku uskutočnilo pri prijímaní Montagnardskej ústavy (ktorá napokon nikdy nezačala platiť). V 19. storočí tento inštitút využíval aj Napoleon I., aj jeho synovec Napoleon Bonaparte. Počas obdobia tretej republiky nebolo využívané, v období štvrtej republiky sa v referende hlasovalo o platnosti ústavy. **V súčasnosti** (v období piatej republiky) je **inštitút referenda využívaný pomerne často** (predovšetkým Charles de Gaulle využíval referendum). Referendum môže byť zákonodarné alebo ústavodarné.

Zákonodarné referendum iniciuje vláda, Senát alebo Národné zhromaždenie. O tom, či sa referendum vyhlási, rozhodne prezident. **Výsledkom je prijatie zákona.**

Ústavodarné referendum vyhlasuje prezident na základe návrhu ministerského predsedu (predsedu vlády) alebo člena parlamentu. Ak však referendum navrhne predseda vlády, musí ho prezident vyhlásiť. Následne musí byť tento návrh schválený v identickom znení na osobitnom

zasadnutí v oboch komorách parlamentu (je jedno, v ktorej komore ako prvej). Ak referendum potvrdí zmenu, výsledkom je zmena ústavy. Táto zmena však môže prebehnúť aj tak, že ju na spoločnom zasadnutí schvália 3/5 členov parlamentu. Z historického hľadiska sa ústava menila predovšetkým cez inštitút referenda.

Vertikálna štruktúra moci

Francúzsko je unitárnym štátom so štyrmi správnyimi úrovňami - centrálnou, departmentmi, regiónmi a obcami. **Centrálnne rozhodnutie je nadriadené nad rozhodnutia nižšej úrovne.**

Po prvý krát bolo Francúzsko rozdelené na 12 guvernérstiev v roku 1614. Postupne sa tento počet zvyšoval na 33, po Veľkej francúzskej revolúcii bol tento systém zrušený.

V roku 1790 mala krajina 83 departmentov, po nástupe Napoleona Bonaparteho 88. Na ich čele stáli prefekti kontrolovaní vládou. Prefekt kontroloval políciu a miestnu vládu.

V súčasnosti sa Francúzsko delí na **departmenty, regióny a obce**. Okrem toho patria k Francúzsku aj **zámorské územia**.

Na čele departmentu stojí generálna rada volená na obdobie 6 rokov. Volí si svojho predsedu. Celkovo má Francúzsko 100 departmentov²⁰, z toho sú 4 zámorské (Francúzska Guayana, Guadaloupe, Martinique, Réunion). Obyvatelia týchto zámorských departmentov podliehajú výlučne francúzskym zákonom. Zámorské departmenty sa označujú aj skratkou D.O.M.

Regióny si na 6-ročné obdobie volia svoju regionálnu radu. Francúzsko má 26 regiónov, z toho 4 regióny sú zámorské.

Obce (komúny) majú svoju obecnú radu. Tá je volená na 6 rokov a na jej čele je **starosta**. Do jeho kompetencie spadajú okrem samosprávnych úkonov aj niektoré úkony štátnej správy - konkrétne oblasť matriky, verejného poriadku, orgány volieb, vystavovanie dokladov. Francúzsko má asi 36 000 obcí²¹.

Okrem toho pod správu Francúzska spadajú aj **zámorské územia** (označujú sa skratkou T.O.M.). Patrí sem napríklad Francúzska Polynézia, Nová Kaledónia, Wallis, Francúzske južné a antarktické zámorské územia). Tieto územia majú väčšiu mieru autonómie ako zámorské departmenty (platia tu aj miestne zákony, ale nadradené sú francúzske zákony vyhlasované z centra - z Paríža). Zámorské územia majú **špecifický stupeň autonómie**, ktorý nie je rovnaký (na niektorých územiach platia výhradne francúzske zákony, niekde majú francúzske zákony nižšiu mieru právomoci ako oblastné zákony; iné územia smerujú k nezávislosti).

20 Nepoužívať iné delenie - departmentov je 100, z toho sú 4 zámorské.

21 V literatúre sa môžeme stretnúť aj s názorom, že obec musí mať 3000 obyvateľov. Nie je to však celkom tak. Obec nemusí mať nutne 3000 obyvateľov, ale v prípade niektorých úkonov štátnej správy je tento počet potrebný na uskutočnenie daného úkonu. Vtedy môže dôjsť ku spájaniu obcí s cieľom dosiahnuť uskutočnenie tohto úkonu.

Ak spojíme oblasť Francúzska, jeho zámorských departmentov a zámorských území, dostaneme **druhú najväčšiu hospodársku oblasť sveta** (prvou sú USA). **Obyvatelia zámorských departmentov a zámorských území sú pokladaní za občanov EÚ.**

Špecifické postavenie má **Korzika**. V roku 1796 ju dobyl Napoleon Bonaparte. Má vlastnú vlajku aj hymnu. Je to 22. región kontinentálnej časti Francúzska (čiže sa nezaraďuje medzi zámorské regióny). **Má vlastnú snemovňu**, ktorá má právo iniciovať zmeny v oblasti kultúry a miestneho vývoja. Okrem toho má právo podávať návrhy týkajúce sa reorganizácie štátnej správy na Korzike. Aj z tohto dôvodu sa jej politický vývoj mení. Korzika má posilnené postavenie v rámci Francúzska.

Politické strany

Politické strany vo Francúzsku sa vyznačujú viacerými zvláštnosťami. Prvou je existencia tzv. **bipolárneho systému** (pozor, nie bipartizmus) - pravicový blok tvoria francúzske gaullisti, pravý stred a pravé strany; ľavicový blok tvoria zelení, komunisti a socialisti. Ľavica a pravica nie sú zložené len z jednej, ale z viacerých politických strán. Okrem toho tu existuje aj **extrémna ľavica a extrémna pravica** (zastúpená Národným frontom Jeana Marca Lebéna).

Typický francúzsky konzervativizmus vychádza z republikanizmu a francúzskeho nacionalizmu, nie z katolicizmu ako napríklad politické strany v Nemecku (konkrétne CDU a CSU).

Gaullistické strany dostali pomenovanie podľa politika Charlesa de Gaulla. Tvoria **pravicu**. Ako politická strana sa začali utvárať pod názvom **Združenie francúzskeho ľudu** (RPF), no v roku 1952 sa strana začala rozpadáť. V roku 1958 vzniklo zoskupenie pravicových strán (vzorom tohto zoskupenia sa stali britskí konzervatívci) pod názvom **Únia pre novú republiku**, v roku 1968 premenovaná na **Úniu za obranu republiky** (od roku 1971 premenovaná na **Úniu demokratov za republiku**). V roku 1974 sa na čelo zoskupenia dostal Jacques Chirac. Od roku 1976 niesla strana opäť nový názov - **Združenie za republiku** (RPR). Pred prezidentskými voľbami, v roku 2002²² sa zoskupenie premenovalo na **Úniu za prezidentskú väčšinu** (Únia za ľudové hnutie).

Programovými bodmi pre túto stranu sú **disciplína, istota, tradičné hodnoty, liberálna ekonomika**. Medzi ich heslá patrí sociálna solidarita, silný národný štát, republikanizmus, nezávislá zahraničná politika, nezávislá nukleárna vojenská sila, podpora súkromného sektora.

Zväz za francúzsku demokraciu (UDF) vznikol v roku 1978 spojením dvoch menších stredopravých strán. Hlavnou politickou osobnosťou tejto strany je **Valéry Giscard d'Estaing**. Je to strana pravého streda, ktorá **presadzuje tradičné liberálne hodnoty**. Na tradičný francúzsky nacionalizmus sa orientuje menej ako gaullisti. Neskôr sa strana rozpadla; jej nástupcom sa stali

22 V týchto prezidentských voľbách v tom čase proti sebe stáli kandidáti J. Chirac (gaullista) a J. M. le Pen (radikál).

Nový stred a Demokratické hnutie, ktoré majú totožný politický program ako Zväz za francúzsku demokraciu.

Radikálna strana, aj napriek názvu, **nie je** extrémne pravicovou stranou. Jej počiatky siahajú až do roku 1901, kedy sa strana dostala k moci. Medzi jej základné hodnoty patrí solidarita, bezpečnosť a modernizácia Francúzska.

Národný front je radikálna nacionálna strana, no nemožno o nej tvrdiť, že by sa svojimi vyhláseniami podobala na stranu fašistickú, prípadne na národných socialistov. Táto strana sa snaží o principiálnu redukciu prísťahovalectva a úplnú asimiláciu starousadlíkov. Silnou je najmä na juhu Francúzska, a to najmä z toho dôvodu, že tu žije najviac prísťahovalcov z bývalých francúzskych kolónii. Strana vo voľbách dosahuje 10 - 12 % podporu, ale vzhľadom na volebný systém krajiny má v parlamente okolo 10 poslancov. Jej lídrom je **Jean Marc le Pen**.

Ľavicové strany tvorí **Socialistická strana, Komunistická strana a Zelení**. Treba podotknúť, že strany sú orientované protikomunisticky. Ich vývoj sa začal počas tretej Francúzskej republiky (v tom čas hýbala svetom aj II. internacionála).

Socialistická strana vznikla v roku 1905 z Francúzskej sekcie robotníckej internacionály. V 50. rokoch niesla názov **Autonómna socialistická strana** a od roku 1969 bola premenovaná na Socialistickú stranu. Záujmom strany je podporovať zamestnanosť, poštátniť kľúčové odvetvia, internacionalizmus. Strana je orientovaná protikomunisticky. Jej najväčším úspechom bol prezident **Francois Mitterand**; ostatné známe osobnosti tejto politickej strany sú F. Holland, L. Jospin, S. Royal, M. Aubry. V minulosti z tejto strany pochádzali aj **Aristid Briand** (v medzivojnovom období). Od roku 1999 do roku 2002 boli súčasťou vládnej koalície. V súčasnosti sú v opozícii, no táto strana patrí k dvom najsilnejším politickým stranám v súčasnosti (má až 186 kresiel).

Komunistická strana tvorí radikálnu časť Socialistickej strany. Vznikla v 20. rokoch a poznačená bola Treťou internacionálou. V septembri 1939 ju zakázali. Počas vojny boli jej členovia silnými odporcami fašistického hnutia. Strana sa stala silnou bezprostredne po druhej svetovej (1946) vojny, kedy strana vyhrala voľby. Neskôr sa priklonila na stranu Moskvy. V 60. rokoch sa tento smer vybral inou, pragmatickou cestou. Stále je však zastúpená v parlamente (cca 17 kresiel).

Zelení vznikli v roku 1984. Zameriava sa na také hodnoty, akou je napríklad sociálna solidarita. Okrem toho je aj francúzska strana zelených, podobne ako iné zelené strany vo svete, silným odporcom jadrovej energie. **Generácia ekológie** je politická strana, ktorá tvorí protikandidatúru pre Zelených.

Robotnícky boj je zastúpený trockistami a Arlette Laguniller, ktorý dokonca pravidelne kandiduje vo voľbách.